

Bij de muur van het oude kerkhof
Wacht een kleuter droef en teer
Vraagt aan ons liefheertje daarboven
Wanneer komt mijn moesje weer?
Vader zegt dat moesje slaapt hier
U kan alles, is dat waar?
Roep mijn moedertje dan wakker
Want ik kan heus niet buiten haar

Willy Derby

I • SPIJBELEN

De zondag van mijn moeders verdwijning – haar desertie, haar onderduik, of misschien wel gevangenschap, misschien wel gijzeling, had ik er voor mezelf later bij verzonnen – was er niet eens openlijk ruzie geweest tussen mijn ouders.

Althans, ik had daar geen signalen van doorgekregen, achter de deur van mijn kamer boven. Die deur drukte ik, in een zinloze strijd tegen allerlei geluid uit onze woning dat me wilde storen bij het huiswerk maken, slapen of masturberen, altijd overdreven stevig dicht. Zodra ik binnen was en hem had gesloten, zette ik werktuigelijk een hand tegen het bovenste deel, een knie tegen het onderste, en duwde dan met al mijn kracht. Alsof ik zo alle geluid achter die deur, alle geluid van de rest van de wereld, als een enorm, loodzwaar schip traag maar onomkeerbaar van me weg kon laten drijven. Maar tussen mijn Escher-posters, zitkussens en druipkaarsen was er toch geen enkel plekje te vinden waar ik niet voluit bereikbaar was voor de als een donderslag doorspoelende wc, de venijnig jankende stofzuiger, de bulderend lachende televisie of de vals schetterende kinderpick-up als mijn zesjarige zusje Francien plaatjes draaide.

Van alle herrie in onze woning braken de ruzies veruit

het meest verwoestend door mijn hermetisch gesloten kluisenaarsdeur. Ook al had ik die, inmiddels zestien, al zo'n twaalf, dertien jaar bewust meegemaakt, immuun was ik er nooit voor geworden. Ze negeren, me ervoor afsluiten, het was nog net zo onmogelijk als toen ik klein was. Het waren er gemiddeld twee à drie per week, en ze speelden zich af in de huiskamer, keuken of in hun slaapkamer, waar ook het kleine ledikant van mijn zusje stond, vaak zich bonkend verplaatsend tussen die ruimtes. Mijn moeders agressieve, bijtende scheldpartijen, mijn vaders ingehouden tegengeluid, waarbij soms de woede zijn stem liet overslaan, en het tussen haar huilsnikken door 'Niet doen! Niet doen!' roepende zusje. Zodra ik achter mijn deur geluiden hoorde van omvallende meubels of brekend glas, werd ik door een impuls gedwongen erop af te rennen, om Francien aan haar hand mee te trekken naar mijn kamer.

Maar zoiets had zich helemaal niet voorgedaan op de zondag dat mijn moeder de deur uit ging en niet meer thuiskwam. Toen ik even beneden was om een snee brood met stroop te eten, had ik vastgesteld dat er in ons huis, met nooit meer dan twee keuzes, die ochtend de ándere sfeer heerste, het alternatief van de ruziesfeer, het kabbelende kielzog van een ruzie, alsook natuurlijk de stilte voor de onafwendbare volgende zeestorm tussen onze muren. De gemelijke landerigheid sloeg me meteen klef in het gezicht toen ik even om de hoek van de huiskamerdeur keek. Mijn zusje zat op de grond, zich oefenend met mijn vaders hush puppy in wat ze net had geleerd: een strik leggen in een veter. De man zelf hing onderuit op het ongemakkelijke bankje met de rococokrullen, en staarde naar de muur, of misschien naar de zigeunerin met blote schouders die daar hing. Mijn moeder was bezig met haar afstofronde, en nam

de ingelijste foto's op het tv-meubel onder handen.

Met een kop koffie, de drank der volwassenheid die ik nog maar sinds kort was gaan drinken, mezelf verplichtend het bruine bocht lekker te vinden, sloop ik de trap weer op. Ik had tegen niemand gesproken, geen van mijn drie medegezinsleden had me opgemerkt.

Tegen vijf uur stapte mijn vader mijn kamer binnen, zoals altijd zonder te kloppen, ondanks mijn veelvuldige verzoek daartoe. Compromitterende tijdschriften, zakdoeken of rookwaren kon ik in mijn privéruimte dan ook nooit achtereeloos laten rondslingeren.

'Zoiets gek,' zei hij, 'niemand weet waar jullie moeder is.'

Aan het eind van de ochtend was ze na het afstoffen en stofzuigen vertrokken, vertelde hij. Ze hadden haar niet eens de deur uit zien gaan. Vanuit de gang had ze geroepen: 'Ben effe weg...' Op zich niet zo opmerkelijk, want vrijwel iedere zaterdag en zondag riep ze dat als ze weer een paar uur ging rondhangen in de minuscule krotwoning van haar ouders. Daar verzamelden zich dagelijks de vrouwen van onze Bickerseilandfamilie om te roken, roddelen en bekvechten. Maar meestal om groepsgewijs de tijd in apathische, slaperige verveling voorbij te laten glijden, tot ze naar hun eigen woning terug moesten om aardappelen te gaan schillen. Doordeweeks deed mijn moeder dat in de uren dat haar kinderen op school waren en haar man in de confectiefabriek, maar ook in het weekend liet ze bijna nooit verstek gaan.

Aan mijn moeders programma voor deze zondag was vooralsnog dus niets bijzonders, alles ging precies zoals iedereen het gewend was. Ware het niet dat mijn vader die

middag juist wel was afgeweken van zijn routine en, met Francien aan zijn hand, óók naar het Bickerseiland gewandeld was.

Nu wij sinds een paar jaar net buiten het eiland woonde – zij het op niet meer dan vijftig meter ervandaan, in de Buiten Oranjestraat, net aan de andere kant van de spoorlijn – kwam hij nog maar zelden in dat weggescholen rechthoekje Amsterdam, in dat besloten reservaat van zijn onafzienbaar grote schoonfamilie, waar hij in al die jaren dat hij er wel had moeten wonen altijd een ongemakkelijk buitenbeentje was gebleven.

‘Die meid zat de hele dag al binnen,’ zei mijn vader, doelend op mijn zusje, dat nu ook mijn kamer binnenkwam, met een verkramppt gezichtje dat rood was van het huilen, en nieuwe tranen vlak achter haar ogen.

‘Ze wilde even naar al die nichtjes daar,’ vervolgde hij. Een hoofdknik in de richting van het Bickerseiland. ‘Beetje spelen wilde dat kind. Dus wij toch maar die kant op. We hebben nog naar je geroepen dat we weggingen, maar ja, met die harde muziek hier altijd...’

Eenmaal halverwege de Bickersgracht had Francien op eens haar hand uit de zijne gewurmd en was door de aan gammele scharnieren altijd scheef openhangende buitendeur van opa en opoe hun gangetje in gerend. Zo bijzonder was het voor haar dat niet alleen zij op deze zonnige herfstmiddag op het eiland verscheen, maar zelfs haar onwillige vader. Dat moest ze onmiddellijk gaan melden aan haar moeder, tantes en wie zich verder nog mocht ophouden in het altijd overvolle, benauwde kamertje.

‘En toen was ze daar dus helemaal niet, jullie moeder. Helemaal nog niet geweest ook, al die uren niet, en niemand had haar ergens gezien. Dus of wij soms wisten waar

ze toch bleef, hadden ze haar gevraagd. En toen kwamen ze ook mij naar binnen halen, al die druktemakers.’

Francien begon nu opnieuw te huilen, met diepe, luide snikken van angst. Hij trok haar tegen zich aan. ‘Ach, niks aan de hand, schattepop,’ zei hij plichtmatig, terwijl hij niet haar maar mij aankeek. ‘Die staat straks gewoon weer voor onze neus, hoor.’

Niet onze moeder, maar haar jongere zus, tante Mijntje, stond een uur later voor onze neus.

Een uur dat mijn vader en ik in stilte hadden doorgebracht, Francien snotterend en schokkend tegen haar vaders borst. Alsof we door niets te zeggen het moment konden vermijden dat het niet langer mogelijk was te doen alsof er inderdaad ‘niks aan de hand’ was. Zolang een van ons niet hardop zou uitspreken dat we haar misschien moesten gaan zoeken (waar? Ze kwam nooit ergens anders dan bij haar familie op het Bickerseiland, waar niemand haar vandaag had gezien, en de winkels op de Haarlemmerdijk waar ze boodschappen deed, waren natuurlijk op zondag dicht), of dat we misschien zelfs de politie moesten inschakelen – een gedachte die achter mijn borstbeen een heftige woeling teweegbracht van angst en sensatielust door elkaar – zolang konden we onszelf nog voorhouden dat ook wij druktemakers waren, dat een paar uurtjes onvindbaar zijn, hoe onvoorstelbaar dat in dit geval ook was, niet meteen hoefde te worden vertaald in een rampscenario.

Toen mijn vader had opengetrokken, begon tante Mijntje op de trap naar onze huisdeur al buiten adem haar bericht te roepen. ‘Ze heb ons net opgebeld, Jopie! Beppie heb net met mijn aan de telefoon gepraat!’

In onze huiskamer was ze te opgewonden om te gaan zit-

ten. Maar toen ze van wal wilde steken en de wijd open-
gesperde, natte ogen van Francien zag, slikte ze haar
woorden in.

‘Moet jij met je kleine zussie niet zolang boven gaan zit-
ten, pik?’ vroeg ze. ‘Dan kan ik effe met jullie vader praten.
’t Is toch allemaal niks voor kinderen...’

‘Nee, ze blijven gewoon hier, Mijn,’ zei mijn vader. ‘Ver-
tel maar.’

Om kwart voor zes, zo kregen we te horen, had onze
moeder zich gemeld op het enige telefoontoestel dat onze
hele familie ter beschikking stond: dat aan de muur in het
gangetje van mijn grootouders. Ze had opa, die opnam,
zonder enige inleiding gevraagd de op eenhoog boven hem
wonende Mijntje aan de lijn te laten komen. Met hun dikke
hoofden tegen elkaar geperst om allebei in de bakelieten
hoorn hun bezorgdheid te kunnen uitroepen, hadden opa
en opoe geprobeerd hun dochter meteen naar huis te laten
terugkeren. ‘Geef Mijntje maar effe,’ had ze gezegd. ‘Roep
me zussie Mijntje maar effe.’

Wat opa, door het dunne plafond heen, toen inderdaad
maar had gedaan.

Het gesprek tussen de zussen had maar heel kort ge-
duurd, vertelde Mijntje ons. Na niet veel langer dan een
minuut had onze moeder haastig gezegd: ‘Nou, dag, Mijn,
ik bel morgen misschien wel weer effetjes, hoor’, en meteen
het contact verbroken. Mijntjes vele, verwarde vragen,
voor een deel gesouffleerd door opa en opoe, door Mijnt-
tje voortdurend tot stilte gemaand, had ze nauwelijks be-
antwoord. Ze wilde niet zeggen wanneer ze weer thuis zou
komen. Of nee, corrigeerde Mijntje, dat wist ze nog niet.
Vanavond toch gewoon? had Mijntje geprobeerd. Nee, dat
niet. En ook liet ze niets los over waar ze nu dan was.

Toen had Mijntje gevraagd: 'Is er wat met je, Bep? Is er wat ergs of zo?'

Het antwoord had Mijntje niet kunnen verstaan, want opoe, die vlak achter haar stond, had bij die vraag een loeiende huilkreet laten horen. En voordat Mijntje op herhaling had kunnen aandringen, had haar zuster al opgehangen.

Bezorgd over de effecten op de kinderziel, keek Mijntje naar Francien, maar die perste zich tegen het overhemd van mijn vader, als om daar een doorgang te zoeken om weg te kruipen van alles en iedereen. Toen richtte onze tante, haar hoofd zachtjes heen en weer deinend om de hele toestand, haar brillenglazen naar mij.

'Hulde ze?' vroeg ik.

'Kon ik eigenlijk niet goed horen, lieve schat.'

'En heeft ze helemaal niks over ons gezegd?'

Ik schrok van het luide, vochtige geknor uit tante Mijntjes neus en mond.

'Eigenlijk niet, pik,' antwoordde ze toen.

Toen ik een uur later, tante Mijntje was alweer vertrokken, terugkwam met de familiezak patat en de frikadellen van de snackbar op de hoek van de Haarlemmerdijk, had mijn vader inmiddels de drieliterfles Simon de Wit-sherry tevoorschijn gehaald en een limonadeglas gevuld. Hoewel ik wist dat hij nu niet zou protesteren als ik een pilsje uit het krat op het balkon zou pakken, stond het idee me tegen. Dus pakte ik voor mezelf en Francien twee van die limonadeglazen met cola. Zij bleek als enige ondanks alles eetlust te hebben en ze begon, in haar gezicht nog steeds diepe huilsporen, uit de opengescheurde zakken te schransen. Zo zaten we in de opstijgende frituurdampen aan de keu-

kentafel, alle drie gespitst op hetzelfde geluid: het soepele in het slot glijden en draaien van een goed passende lipsleutel.

Maar dat bleef uit, ook nadat we *Studio Sport* hadden aangezet, het volume veel zachter dan op normale zondagen. De sherryfles was meegegaan naar de huiskamer en stond onder de salontafel. Door het commentaar en het gejuich in de stadions heen klonk telkens het kloppen bij het inschenken uit de enorme, onhandzame fles.

‘Kijk eens,’ zei mijn vader zachtjes nadat de opgewonden eindtune van het programma was stilgevallen, en knikte naar Francien, die op zijn dijbeen, een duim in haar mond, in diepe slaap was gevallen. ‘Ik leg haar maar bij mij in het grote bed.’ De sherry deed mijn vaders stem raspen en lag zwaar op zijn tong. ‘Zien we morgen wel verder.’ Voorzichtig maakte hij aanstalten om haar de trap op te dragen.

Bij het vooruitzicht straks met hem alleen in de kamer te moeten zitten, en wie weet wat voor onverdraaglijke uitlatingen te moeten aanhoren, sprong ik haastig op en zei: ‘Ik ga ook naar boven. Meteen naar bed, hartstikke moe van alles. Welterusten.’

Terwijl mijn vader nog bezig was de half slapend protesterende Francien in zijn armen te hijsen, was ik al onderweg naar mijn kamer.

Toen ik de deur daar achter me had dichtgedrukt, en boven en onder goed aangeduwd, realiseerde ik me dat we er met z’n drieën in waren geslaagd vrijwel geen woord te zeggen over het ondenkbare dat ons vandaag was overkomen.

Om het risico te vermijden dat mijn vader het in zijn sherryhoofd zou halen mijn kamer binnen te komen vallen om

de hele situatie alsnog eens diepgaand met zijn grote zoon te bespreken, knipte ik meteen het licht uit en schoof in onderbroek haastig mijn bed in. Het raampje boven in mijn kamerdeur was nu donker, en luisterend aan de spleet zou hij alleen de trage, zacht snurkende slaapademhaling horen waartoe ik, ook al was ik nog klaarwakker, mijn longen dwong. Tussen twee van die lange teugen lucht door luisterde ik scherp of er beneden misschien iets geruststellends klonk, al was het maar het begin van zo'n klas-sieke ruzie.

Enmaal liggend op mijn rug in het halfduister was er nog maar weinig anders dat om aandacht vroeg, en kregen gedachten, herinneringen en beelden die ik op een veilig verre afstand had willen houden, in mijn hoofd vrij spel. Ik liet een hand in mijn onderbroek gaan, in de hoop mezelf op die manier af te leiden, maar al snel merkte ik hoe zin-loos de poging was.

Daar was mijn moeder. Zo aanwezig was de afwezige op-eens dat ik haar lichaam in bed tegen me aan leek te voelen. Zij boven op de dekens, ik eronder. Haar harde haarlak-kapsel tegen mijn hoofd, haar lichaamsgeur, die van haar adem. Soms, bij een scherpe medeklinker, een spatje van haar speeksel op mijn wang. 'Bij de muur van het oude kerkhof', er was geen ontsnappen aan de tranentrekken-de melodie. Daar was haar nasale stem, met de continue krop in de keel, een vastgehouden snik waar ze de woorden doorheen zong. Daar was die weeë, huilerige gloed in mijn borst, ook nu weer.

Waarom in godsnaam moest dit beeld, moesten deze klanken het nu winnen van alle andere die ik in voorraad had? Ik kon dit niet gebruiken. Weg ermee, terug naar mijn kleutertijd met die troep. Me weer voor de geest halen hoe